

BELÜGYMINISZTERIUM
EMBERKERESKEDELEM ELLENI ÉS HORIZONTÁLIS ÜGYEK OSZTÁLYA

EGYÜTT AZ
**EMBERKERESKEDELEM
ELLEN**

TANSEGÉDLET

*a szociális munkások képzését
végző egyetemi tanszékek számára*

TARTALOMJEGYZÉK

03

Az emberkereskedelem típusai, statisztikai adatok, áldozati csoportok specifikumai, az emberkereskedelem elleni küzdelem jogszabályi környezete és intézményi keretei

12

Az áldozattá válásra utaló jelek, azonosítási módszertan és az áldozatirányítási eljárásrend bemutatása, az áldozatsegítés magyarországi intézményrendszere

17

Az áldozatsegítés gyakorlata, a célzottan emberkereskedelem áldozatai számára kialakított rehabilitációs és reintegrációs lakhatási, támogatási formák bemutatása

23

Ajánlott irodalom

MELLÉKLETEK

- 1. Azonosító adatlap az emberkereskedelem áldozatainak azonosításához*
- 2. A Magyarország területén emberkereskedelem áldozatává vált magyar, illetve a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező nagykorú személyek azonosítását és irányítását segítő eljárásrend*
- 3. Védett házak bemutatkozó videói: Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány*
- 4. Védett házak bemutatkozó videói: Baptista Szeretetszolgálat*
- 5. Védett házak bemutatkozó videói: Névtelen Utak Alapítvány*

Készítette: Berkes Márton

Jóváhagyta: Dr. Jakubovich Nóra

Borító design: Tési Áron

1.

Az emberkereskedelem típusai, statisztikai adatok, áldozati csoportok specifikumai, az emberkereskedelem elleni küzdelem jogszabályi környezete és intézményi keretei

BEVEZETÉS: Próbáljuk meg együtt definiálni, mit takarhat az emberkereskedelem! Amit a korábbi tanulmányaitokból / olvasmányaitokból / a sajtóhírekből ismertek, vagy pusztán az általános műveltség részeként tudtok róla.

KISFILM megtekintése

Kicsit didaktikus formában, de jól szemlélteti az áldozattá válás tipikus útját prostitúció esetén („loverboy” elkövetési metódus).

A videó a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) „Tudj róla! Kampány az emberkereskedelem visszaszorítása érdekében” c. projektjének keretében készült.

A résztvevők rendszerint elsők között említik a hátrányos helyzetű, fiatal magyar lányok külföldön történő szexuális kizsákmányolását.

A munkacélú kizsákmányolás megnyilvánulási formái közül még a házi rabszolgaság lehet jobban benne a köztudatban, akár a Szarvas-környéki csicskáztatásról szóló riportok, akár személyes élmények alapján (előfordulhat, hogy valaki olyan közegből származik, ahol megszokottnak mondható egyes családoknál idősebb férfiak alkalmazása a házkörüli munkákra, jellemzően kizsákmányoló körülmények között).

Az emberkereskedelem formái

Munkacélú kizsákmányolás:

- munkavégzés (pl. építőipar, mezőgazdaság, vendéglátás)
- házi rabszolgaság
- gyermekmunka

Egyéb kizsákmányolási formák:

- gyermekkereskedelem (gyakran bűnözési céllal), gyermekrablás, illegális adoptálás
- adósrabszolgaság
- kényszerkoldultatás, mozgássérültek / értelmileg akadályozottak felhasználása
- juttatásokkal való visszaélés
- kábítószer-csempészet
- szervkereskedelem (petesejt)
- gyermekkatona
- álházasság, EU-s állampolgár házasságra kényszerítése
- harmadik országbeli személlyel, kényszerházasság

Szexuális célú kizsákmányolás:

- prostitúció
- gyermekek szexuális célú kizsákmányolása: gyermekek pornográf célokra felhasználása, gyermekprostitúció

Az emberkereskedelem megnyilvánulásai formái közül legtöbbet a szexuális kizsákmányolásról szoktunk hallani. Fiatal magyar lányok és nők nyugat-európai országokban válnak bordélyházi prostitúció áldozatává. Nem sokkal kisebb méretű probléma, csak még nagyobb látencia övezi a munkacélú kizsákmányolást – itt természetesen kiegyensúlyozottabb a nemek aránya. Jelentheti az iparban vagy szolgáltató szektorban kizsákmányoló körülmények közötti foglalkoztatást, illetve a házi rabszolgaságot (hétköznapi nyelven „csicskáztatást”) vidéken, tanyasi környezetben.

STATISZTIKAI ADATOK

A számszerűsítést segíthetik az [EUROSTAT legfrissebb adatai](#) (2017–2018), melyek alapján az emberkereskedelem Európai Unió területén azonosított áldozatainak az alábbiak szerint oszlanak meg:

- **60%** szexuális kizsákmányolás, ennek csaknem 1/4-e kiskorú;
- **20%** munkacélú kizsákmányolás.

Minden áldozatot figyelembe véve a nők több mint 2/3-ot tesznek ki.

Világszinten kicsit mások az adatok, de a nők 71%-os és a kiskorúak 25%-os részaránya nagyjából megfelel az európai értékeknek. A [Nemzetközi Munkaügyi Szervezet \(ILO\) kimutatása](#) (2016) alapján 40 millió áldozat van a világban bármely tetszőlegesen kiválasztott időpillanatban, amiből 15 milliót tesznek ki a kényszerházasság áldozatai. A világ egészét nézve dominánsabb a munkacélú kizsákmányolás, mely sok esetben az államnak róható fel (pl. elítéltek, sorkatonák dolgoztatása).

Az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) adatközlése szerint a 2020-ban ismertté vált ügyek esetében 7% volt a magyar áldozatok aránya, ami a negyedik legtöbb a román, bolgár és nigériai áldozatok után. Az elkövetők között szintén nagy számban vannak jelen a magyarok, az áldozatokhoz hasonló állampolgársági sorrendben.

Magyarországon az áldozatazonosítás határfoka jelentős javulást mutatott az elmúlt években, ám összességében hazánkban is csupán az áldozatoknak a töredéke kerül a hatóságok látókörébe, illetve az ellátórendszerbe. A becslések a pár ezertől a több tízezer főig terjednek, ami jól jelzi a jelenség volumenét, és egyúttal a területre jellemző látenciát is. Gyakran hivatkoznak a 2018-ban publikált [Global Slavery Index](#) kalkulációjára, amely alapján 36 ezer ember élhet hazánkban emberkereskedelemnek minősülő alávetett helyzetben. A társadalmi-gazdasági fejlettség alapján referenciapontnak tekinthető környező országokban e szerint – 1000 főre vetítve – Romániában magasabb, míg Csehországban, Szlovákiában és Lengyelországban enyhén alacsonyabb az áldozatok száma.

Az emberkereskedelem hatalmas károkat okoz a társadalomnak (kieső munkaerő, bűnüldözésre és áldozatsegítésre fordított összegek, illetve a nem forintosítható veszteségek egyéni szinten), miközben az elkövetők hatalmas profitra tesznek szert. A becslések szerint csak a szexuális kizsákmányolás éves szinten 14 milliárd euró hasznot hajt az Európai Unióban a bűnözői csoportok számára.

Emberkereskedelem azonosított áldozatainak száma Magyarországon

Évenkénti bontás

2018	33
2019	91
2020	239

ÖSSZ. 363

Nemek szerinti megoszlás

Év	Nő	Férfi	N/A
2018	20	13	0
2019	82	8	1
2020	188	49	2
ÖSSZ.	290	70	3

Kizsákmányolás formája

Szexuális kizsákmányolás	76%
Munkacélú kizsákmányolás	22%
Egyéb	2%

ÁLDOZATI CSOPORTOK SPECIFIKUMAI

Vannak olyan közös jellemzők, melyek az áldozattá vált személyek döntő részénél megjelennek, egyes vonások ugyanakkor konkrét áldozati csoportokhoz kötődően figyelhetők meg. Legtöbb esetben tetten érhető az anyagi depriváció, mélyszegénység, illetve a gyermekkorba visszanyúló érzelmi elhanyagoltság. Sokan eleve állami gondozásban nevelkednek, de ha nem is emelik ki őket, az instabil, diszfunkcionális családok hasonló hátrányokat termelnek ki. A családban nevelkedett és később áldozattá vált személyek a gyerekkoruk kapcsán rendszeres konfliktusokról, verbális és fizikai bántalmazásról, illetve a szülők helytelen életvezetéséről szoktak beszámolni. Válás után tipikusnak mondható a szülők, nagyszülők és nevelőszülők közötti hánykódás. További közös vonás – a fentiek egyenes következményeként – a szülői ház mielőbbi elhagyása. A szerető családi közeg hiánya két módon is sérülékennyé tesz: az ilyen háttérrel rendelkező személyek alacsony önértékelésükből fakadóan könnyen kerülnek mások befolyása alá, érzelmi függőségbe, továbbá nem is számíthatnak a családtagok segítségére, amikor bajba kerülnek.

A szülői figyelem (támogatás és biztatás) hiánya az iskolai előmenetel esélyeit is nagy mértékben rontja. Az alacsony iskolai végzettség negatív hatásai pedig szintén több irányban érvényesülnek: a bizonytalan megélhetés hajlamossá teheti az embert a könnyű pénzkereseti lehetőségek elfogadására, illetve az alacsony intellektus gyenge problémamegoldó képességgel és hiszékenységgel, a veszélyekkel szembeni tudatosság hiányával járhat.

Szexuális kizsákmányolás áldozatai:

- 14-30 év közötti lányok és nők
- élettapasztalatok hiánya, naivitás
- kiugróan magas a roma és a szakellátásban (gyermekotthonban vagy nevelőszülőknél) nevelkedett áldozatok aránya
- a fizikai bántalmazásokon túl szexuális zaklatást vagy abúzust is elszenvednek gyermekkorukban – a kiszolgáltatottság, áldozati lét már a korai években megjelenik
- szerető társra és anyagi biztonságra vágnak, a futtató ezek ígéretével láncolja magához
- az elkövetők az áldozat lakókörnyezetéből kerülnek ki (pl. család ismerősei, távolabbi rokonok) vagy az interneten (közösségi médiában, társkereső oldalakon) keresik a kapcsolatot
- az áldozattá válást megelőzően – részben életkorukból adódóan – munkahellyel nem rendelkeztek
- jellemzőbb a külföldön történő áldozattá válás, de ez általában nem előzmények nélküli – megfordítva, akivel itthon prostitúciós tevékenységet végeztek, előbb-utóbb ki szokott kerülni külföldre is (ahol legális az utcai prostitúció, illetve a bordélyházak üzemeltetése)
- többségük előtt előre ismert a tevékenység prostitúciós jellege, megtévesztésben vannak ugyanakkor – az általuk átmenetinek vélt – szexmunka tényleges időtartásával és a napi bevételek megosztásával kapcsolatban, illetve nem sejtik az ellenszegülés / kilépési szándék esetén rájuk váró következményeket
- külföldön való áldozattá válás esetén előfordul, hogy nem tudják előre a tőlük várt szolgáltatás pontos tartalmát, mert az álláshirdetésben vagy a toborzás során mindössze erotikus munkalehetőségről esik szó (erotikus masszázs, escort szolgáltatás, éjszakai bárban történő táncolás) – a részletek ilyenkor csak a kiutazást követően, a külföldi országban válnak egyértelművé

Házkörüli rabszolgaság áldozatai:

- 50 év feletti, egyedülálló férfiak
- jellemzően 8 általános a legmagasabb iskolai végzettségük
- tartós munkanélküliség, napi megélhetési problémák és hajléktalanság
- sokszor munkahelyi leépítés, válás vagy a házastárs halála jelenti a törést az életükben, és az áldozati létbe mindenekelőtt a lakhatási probléma tereli őket
- a legtöbb áldozat történetében megjelenik a szenvedélybetegség (főleg alkoholizmus, esetenként drog- és szerencsejáték-függőség), amely egyrészt az életminőség romlásán keresztül kiszolgáltatott helyzetet eredményez, másrészt a későbbiekben gyakorlatilag ellehetetleníti az áldozati létből való kilépést
- fizikai és mentális állapotuk már nem teszi lehetővé, hogy építőiparban vagy gyári munkákra vegyék őket igénybe, kisebb-nagyobb házkörüli munkákat viszont még képesek elvégezni (pl. kerti vagy szántóföldi munkák, haszonállatok gondozása, tüzelő gyűjtése)
- a családdal egy háztartásban élnek, de tőlük külön étkeznek és minimálisan érintkeznek velük
- jellemzően fűtetlen, komfort nélküli melléképületekben kerülnek elszállásolásra
- az egyes áldozati csoportok közül általában ők vannak leghosszabb ideig alávetett helyzetben, akár egy évtizeden át is

Külföldi munkacélú kizsákmányolás áldozatai:

- 20-40 év közötti férfiak
- többségük rendelkezik középfokú végzettséggel (szakközépiskola, szakmunkásképző)
- jellemzően internetes hirdetésekre jelentkezők
- sok esetben családfenntartók, ami egy más típusú gazdasági kényszert eredményez – a hazánál magasabb bérezés miatt vágnak bele az ismeretlenbe
- mezőgazdasági, építő- és gyáripari munkákat vállalnak el
- a munkába álláskor tapasztalt körülmények nagyban eltérnek a toborzás során ígért vagy a munkaszerződésbe foglalt feltételektől, a munkavégzés szabályait és időtartamát egyoldalúan a munkáltató állapítja meg
- ezeket a munkaköröket az angolban a 3D (dirty, dangerous, difficult) rövidítés fejezi ki, a munkáltató a védőruhát, védőfelszereléseket rendszerint nem biztosítja
- az idegen nyelvtudás hiánya miatt válnak kiszolgáltatottá
- életkoruk és szakképesítésük könnyebbé teszi az életük újraépítését – ezen okból kifolyólag viszont csak elvétve kerülnek a segítő szervezetek látókörébe

Egyéb kizsákmányolási formák esetén a profilalkotást megnehezíti az ismertté vált ügyek alacsony száma. Általánosságban elmondható, hogy *bűncselekményre kényszerítés* (pl. zsebtolvajlás, bolti lopás, személygépkocsik feltörése, kábítószer-kereskedelem) esetén az elkövetők előszeretettel használnak fel kiskorúakat, akik – 14 éves kor alatt – büntetlenséget is élveznek. *Kényszerkoldultatás* esetén jellemző a még elesettebb, akár látható hátrányokkal rendelkező emberek felhasználása (pl. mozgássérült, értelmileg akadályozott személyek).

AZ EMBERKERESKEDELEM JOGI FOGALMA

Az emberkereskedelem jelensége...

- az ember alapvető jogainak, méltóságának súlyos sérelme,
- aminek a tilalmát a magyar jog is a legmagasabb jogforrási szinten, az Alaptörvényben rögzíti;
- a második legjövendelmezőbb bűncselekmény a világon.

Az emberkereskedelem definíciója

Személyek toborzása, szállítása, eladása, elrejtése, vagy átvétele fenyegetés, erőszak vagy a kényszer más formáinak alkalmazásával, erőszakos elrablás, csalás, **megettésztés, hatalommal vagy kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés útján**, vagy anyagi ellenszolgáltatás vagy előnyök adásával, vagy elfogadásával annak érdekében, hogy a **kizsákmányolás céljából** elnyerjék egy olyan személy beleegyezését, aki más személy felett hatalommal rendelkezik. A kihasználásnak magában kell foglalnia legalább a mások prostituálásának kihasználását, vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, kényszermunkát vagy szolgáltatásokat, rabszolgotartást vagy a rabszolgotartáshoz hasonló gyakorlatot, mások leigázását vagy emberi test szerveinek tiltott eltávolítását.

az ENSZ Közgyűlésen elfogadott Palermói Jegyzőkönyv (2000) 3. cikke

A definíciónak 3 központi eleme van, *ahogy a fentiekben színek szerint is elkülönítettük őket:*

- maga a **cselekmény**: toborzás, eladás, elcserélés, megvásárlás, szállítás, stb;
- **eszköz**: fenyegetés, kényszerítés, megettésztés, hatalommal vagy más befolyási viszonyal való visszaélés vagy ellenszolgáltatás adása egy más fölött hatalommal bíró személynek;
- **cél**: a kizsákmányolás, ami sokféle formát ölthet, *ahogy a korábbiakban megbeszéltük.*

FONTOS: az áldozat (sértett) beleegyezésének nincs jelentősége, ha fizikai kényszer vagy bármilyen „soft” elkövetési mód jelen van (sérülékenységgel, erőfölénnyel való visszaélés). Gyermekes esetén egyáltalán nem is szükséges a meglétük az emberkereskedelem megállapításához!

Összességében szerencsésebb a kizsákmányolás szó használata, mert a kereskedelemről hajlamosak lennének konkrét adás-vételre asszociálni – az emberkereskedelem jogi fogalma ugyanakkor jelentősen túlnőtt ezen az elmúlt évtizedekben.

Emberkereskedelem vagy embercsempészás?

	Emberkereskedelem	Embercsempészás
Beleegyezés	Nem egyezik bele	Önkéntes
Kizsákmányolás	Folyamatos kizsákmányolás	Nincs
Határon átnyúló jelleg	Nem szükséges	Szükséges
Bűncselekmény	Személy ellen	Állam ellen

A köz- és sajtónyelvben sajnálatos módon gyakran keveredik a két fogalom. A fenti ábra négy alapvető különbségen keresztül igyekszik elhatárolni a két bűncselekményt.

- **Beleegyezés:** a határokon átcsempésztett migránsok beleegyeztek a tevékenységbe, míg az emberkereskedelem áldozatai vagy egyáltalán nem adták beleegyezésüket, vagy a beleegyezés az emberkereskedők megtévesztő cselekményének eredménye volt (vagyis az emberkereskedelem áldozata sosem a kizsákmányolásba egyezik bele).
- **Kizsákmányolás:** míg az embercsempészet egy kölcsönösen előnyös üzleti kapcsolat az embercsempész és az irreguláris migráns között, addig az emberkereskedelem lényegi eleme az áldozat folyamatos kizsákmányolása haszonszerzés céljából.
- **Határokon átnyúló elem:** az embercsempészet immanens része az országhatár átlépése, az emberkereskedelem ellenben megvalósulhat anélkül, hogy az áldozatot másik országba, vagy akár az országon belül más helyre szállítanák.
- **Bűncselekmény:** az embercsempészás az állam jogos érdekeit sérti, az emberkereskedelem pedig személy ellen elkövetett bűncselekmény.

Ezek értelemszerűen csak a vegytiszta kategóriák. Mint érdekesség jelezhető, hogy emberkereskedelem és embercsempészet migrációs kontextusban gyakran összekapcsolódhat, ha pl. az embercsempész szolgáltatásának igénybe vevője nem tudja előteremteni a továbbhaladáshoz szükséges pénzt. Ezen túlmenően a tartózkodás jogszerűtlensége, összeadódva a helyi viszonyok és nyelv ismeretének hiányával bárki számára kiszolgáltatott helyzetet eredményez, és növeli az emberkereskedelemmel kapcsolatos sérülékenységet.

JOGSZABÁLYI KERETEK

Ezen a kurzuson elegendő annyit tudni, hogy a belső jogban vannak bűnelkövetőkre vonatkozó szabályok, melyeket a Btk-ban találunk, az áldozatokat megillető támogatások pedig az Ást-ben szerepelnek. A büntetőjogi szabályok 2020. július 1-től jelentősen módosultak: emberkereskedelem (192. §) és kényszermunka (193. §) tényállását összevonták (ez fogalmilag valójában eddig is részegész kapcsolat volt), emelkedtek a büntetési tételek, illetve belekerült az emberkereskedelem áldozatai által nyújtott szolgáltatás tudatos igénybe vételének kriminalizálása.

Az áldozatsegítési törvény egyik végrehajtási rendelete alakítja ki az azonosítás rendjét és rögzíti az azonosító adatlapot – itt az azonosítást végző szervek között megjelenik a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltató, vagyis a Szocvt. és a Gyvt. szerinti valamennyi alap- és szakellátást biztosító intézmény.

A nemzetközi szinten az ENSZ szervezett bűnözés elleni egyezményének egyik jegyzőkönyve fektette le az emberkereskedelem elleni küzdelem alapjait („Palermói Jegyzőkönyv”), a közösségi jogban egy irányelv határozza meg a tagállamok számára követendő minimumszabályokat, illetve az Európa Tanács égisze alatt is született egy egyezmény, ami mindenekelőtt egy szakértő bizottság felállításával (GRETA) és ehhez kapcsolódóan egy átfogó ellenőrzési mechanizmussal járul hozzá a részes államok emberkereskedelem elleni fellépésének javításához.

- **2012. évi C. törvény** a Büntető Törvénykönyvről
- **2005. évi CXXXV. törvény** a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről
- **354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet** az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről
- **1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat** az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról

- Az Európai Parlament és a Tanács **2011/36/EU irányelve** az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről
- Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a **nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény** és az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló **Jegyzőkönyve** – kihirdette a 2006. évi CII. törvény
- Európa Tanács 197. számú az **Emberkereskedelem Elleni Fellépésről szóló Egyezménye** – kihirdette a 2013. évi XVIII. törvény

Valamennyi dokumentum letölthető az emberkereskedelem elleni küzdelem kormányzati honlapjáról: <https://emberkereskedelem.kormany.hu/jogszabalyok>

KÉRDÉS A HALLGATÓKHOZ: Mit gondoltok, Magyarország inkább kiindulási, tranzit vagy célország az emberkereskedelem szempontjából?

Ha inkább forrás ország, mely országok az áldozattá válás jellemző helyszínei?

A résztvevők Magyarország kibocsátó jellegével általában tisztában vannak, az országon belül létező emberkereskedelmet viszont jelentősen alábecsülik.

Az emberkereskedelem trendjei

Magyarország mint kibocsátó ország

- elsődlegesen Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Baranya megye (szintén számottevő forrás régió Heves, Tolna és Békés megye)
- Főbb célországok: Németország, Ausztria, Svájc, Belgium, Hollandia, Egyesült Királyság

Magyarország mint célország

- Románia, Moldova, Szerbia, Ukrajna
- Kína, Vietnam

A tranzitország jelleg nem empirikus adat, inkább egy logikus következtetés: a Europol statisztikái alapján a 2020-as évben ismertté vált ügyek 51%-ban román áldozatokat érintettek. Esetenként külföldi áldozatok is a magyar hatóságok látókörébe kerülnek (évi 2-3 eset átlagosan). Ennél lényegesen magasabb ugyanakkor a Magyarországon áldozattá váló magyar állampolgárok száma.

INTÉZMÉNYI KERETEK

Magyarországon az emberkereskedelem elleni fellépés összehangolásáért a Belügyminisztérium felel. A minisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkára látja el az emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátor szerepét, őt munkájában az Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya segíti.

Az emberkereskedelem jelensége több szakterület folyamatos együttműködését igényli. A hatékonyabb információ-áramlás és munkaszervezés érdekében a Belügyminisztérium 2008-tól létrehozta a Nemzeti Koordinációs Mechanizmust, amelynek tagjai az emberkereskedelem elleni küzdelemben érintett tárcák, egyéb állami szervezetek és az állami támogatással védett szállást működtető civil szervezetek.

A Nemzeti Koordinációs Mechanizmus munkáját az NGO Kerekasztal egészíti ki, ami a prevenció és az áldozatsegítés területén tevékenykedő civil szervezeteket tömöríti.

A két formáció általában félévente ülésezik. Ezen alkalmak célja az elmúlt időszak tevékenységeiről való beszámoló, a nemzeti stratégia előrehaladásának értékelése, a jövőbeli célok egyeztetése, valamint az elérhető pályázati lehetőségekről való tájékoztatás.

A Nemzeti Koordinációs Mechanizmus tagjainak emberkereskedelem elleni tevékenysége:

- gyermekvédelem, szociális ellátórendszer ➤ Emberi Erőforrások Minisztériuma
- védett szálláshelyek fenntartása ➤ Családokért Felelős Tárca Nélküli Miniszter
- áldozatsegítés, jogalkotás ➤ Igazságügyi Minisztérium
- külföldön áldozattá vált magyar állampolgárok támogatása ➤ Külgazdasági és Külügyminisztérium
- munkaerőpiaci felügyelet, munkaügyi ellenőrzések ➤ Innovációs és Technológiai Minisztérium
- bűnmegelőzés ➤ Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács
- bűnmegelőzés, bűnüldözés ➤ Országos Rendőr-főkapitányság
- büntetőeljárások, igazságszolgáltatás ➤ Legfőbb Ügyészség, Országos Bírósági Hivatal
- bűnözés és áldozattá válás kutatása ➤ Országos Kriminológiai Intézet
- harmadik országbeli állampolgárok azonosítása és ellátása ➤ Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság
- külföldön áldozattá vált magyar állampolgárok biztonságos hazatérése ➤ Nemzetközi Migrációs Szervezet
- áldozatok védett szálláshelyre irányítása ➤ Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat
- államilag támogatott védett házak fenntartása ➤ Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány, Baptista Szeretetszolgálat

2008-ban fogadták el hazánk első emberkereskedelem elleni nemzeti stratégiáját. A jelenleg érvényben lévő stratégia a 2020–2023. közötti időszakra szól, amin belül a részletes tevékenységeket (célkitűzés, felelős szerv meghatározása, indikátor stb.) kétéves intézkedési tervek határozzák meg. *A 2020–2021. évi intézkedési terv rendelkezett egyebek mellett „az emberkereskedelem témájának a szociális munka felsőoktatási szak tematikájába történő integrálásának előkészítéséről” is (1.5.1. sz. intézkedés).*

A stratégia 4 pillérre épül: megelőzés, védelem, bűnüldözés és partnerség (ez a nemzetközileg bevett „4P” modell tagolása). A beavatkozások során kiemelten sérülékeny csoportként kezelik a gyermekeket, fiatalokat, valamint a nőket – ezen belül is az állami gondozásból kikerülő, fiatalos nőket. A preventív szempontú megközelítés a szakellátásban élő kiskorúak körében való figyelemfelhívás mellett megkülönböztetett figyelmet szentel a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek továbbképzésére is. További prioritás a veszélyek megismertetése a mélyszegénységben élők (különösen a nők és leánygyermek) körében, akik a szexuális célú kizsákmányolás szempontjából hasonlóan veszélyeztetett társadalmi csoportot alkotnak.

ÁLDOZATOK AZONOSÍTÁSA, AZ EKAT-RENDSZER HASZNÁLATA

Emberkereskedelem áldozatai jellemzően nem jelentkezik maguk a hatóságok előtt, nem keresik meg saját elhatározásból a segítő szervezeteket sem. Ennek sokrétű okai lehetnek, kezdve az elszennvedett trauma romboló hatásaitól, ami megnyilvánulhat szégyenérzetben, az alávetettségben élő emberek önálló döntési-cselekvési képességének korlátozottságában, illetve sok esetben az elkövetők jelentette fenyegetés, zsarolás vagy éppen az elkövetők felé fennálló érzelmi függőség is akadályozó tényezőként jelenik meg. Ebből adódóan különösen nagy jelentősége van az áldozattá válásra utaló jelek felismerésének, és az áldozatok formális, a jogszabályban rögzített módszertan alapján történő beazonosításának – ezután válnak jogosulttá a célzottan emberkereskedelem áldozatai számára kialakított ellátásokra és egyéb támogatásokra.

A 354/2012. Korm. rendelet meghatározza az azonosítást végző állami szervezetet, a nem-kormányzati szervezeteket pedig az „önkéntesen közreműködő szervezet” fordulattal emeli be a jelzőrendszeri tagok körébe. Ugyanitt, az 1. sz. mellékletében található az áldozattá válásra utaló jelek listája és az azonosítási módszertan, melyeket együttesen azonosító adatlapnak nevezünk. Az egykori Igazságügyi Hivatal által kidolgozott adatlap lényegében egy segédletnek, mankónak tekinthető az azonosítást végző szerv képviselője számára, hogy mit tegyen a gyanú felmerülése esetén, illetve ezt követően, az ún. azonosító beszélgetés során.

Az áldozat-azonosítást követő eljárási lépés az áldozat továbbirányítása, vagyis az áldozatsegítő szolgálat és egyéb – az adott személy egyedi helyzete alapján megkeresni szükséges – segítő szervezet értesítése. Az azonnali adatátadás érdekében az Igazságügyi Minisztérium 2017 folyamán egy web-alapú rendszert (EKAT) fejlesztett, amin keresztül az azonosító adatlap is kitölthető elektronikusan. (Az EKAT Rendszer a www.emberkereskedelem.im.gov.hu címen érhető el.) Jelenleg közel 1000 személyes gondoskodást nyújtó szolgáltató rendelkezik hozzáféréssel.

Az azonosító adatlapot a tansegédlet 1. sz. mellékleteként adjuk közre!

Az adatlapot 4 fő egységre lehet osztani az alábbiak szerint:

- A rész: a kitöltő személy, illetve szerv és az azonosításba bevont személy alapadatai;
- B rész: az áldozattá válásra utaló jelek (indikátorok) listája;
- C rész: hozzájáruló nyilatkozatok;
- D rész: statisztikai célú adatfelvétel (anonim formában).

*Egyetemi óra keretében bővebben csak az indikátorokkal érdemes foglalkoznunk. Ezek alapján szűrhetjük le, hogy ténylegesen emberkereskedelem áldozatával van-e dolgunk – **az egyes indikátorok érvényességéről egyszerű szemrevételezés, illetve tisztázó kérdések feltétele útján bizonyosodhatunk meg** (hatósági ügyintézését vagy ellenőrzéseket végző jelzőrendszeri tagok esetében szóba jöhet még a becsatolt dokumentumok értékelése, illetve keresések lefuttatása különféle nyilvántartásokban, szakrendszerekben).*

Az áldozattá válásra utaló jelek 3 csoportra oszlanak: **megjelenés, személyes körülmények, munkakörülmények**, és ezeken belül elkülönítünk **kis/közepes/nagy valószínűségekre utaló jeleket**. A három kategóriára vonatkozóan egymástól függetlenül kell eldönteni, hogy az adott kategóriában az áldozattá válás valószínűsége fennáll-e. Az áldozattá válást akkor vélelmezzük az adott kategóriában, ha:

- két nagy valószínűségekre utaló jel, vagy
- egy nagy valószínűségekre utaló és egy közepes/kis valószínűségekre utaló jel, vagy
- két közepes valószínűségekre utaló jel és egy kis valószínűségekre utaló jel

együttesen jelen van.

Mindezt memorizálni nem szükséges az azonosítást végző szervek képviselőinek, mivel az EKAT Rendszer algoritmusa az áldozattá válásra utaló jelek megfelelő számú és súlyú megléte esetén automatikusan felállítja a vélelmet. Látszik ebből is, hogy az azonosító adatlap nem túl rugalmas, nem hagy mindent az eljáró személy saját belátására, mérlegelésére, hanem lényegében úgy tekintünk rá, mint egy gépre, amibe betáplálunk különféle információkat (amikre rákérdeztünk vagy szabad szemmel láthatóak), és a végén kiadja, hogy emberkereskedelem áldozatával van-e dolgunk. Megjegyzendő még a félreértéseket elkerülendő, hogy itt az azonosító adatlap B részében a sötét színű mezők inaktívak, tehát pl. a „Kimerültség jelei” indikátor esetén nem szükséges osztályoznunk, hogy az azonosításba bevont személy mennyire kimerült – ezt az azonosítási módszertan közepes valószínűségekre utaló jelnek tekinti, így amennyiben fennáll, a középső oszlopban lévő rubrikát kell bejelölni.

Nagyon fontos tudatosítanunk, hogy a jelzőrendszeri tagok által végzett áldozatazonosítás mindig csak egy vélelem, nem teljes körű bizonyítás eljárás! Ehhez nem szükséges tehát bizonyítékok beszerzése, csupán az áldozattá válásra utaló jelek megfelelő számú és súlyú megléte. Ezen a ponton az áldozatvédelem és a bűnüldözés el is válik egymástól: a hangsúly az áldozat védelembe helyezésén, a krízisintervenció mielőbbi megkezdésén van, melynek nem is feltétele feljelentés tétele vagy – már folyamatban lévő büntetőeljárás esetén – a nyomozó hatósággal való együttműködés.

KISFILM megtekintése

Az áldozattá válásra utaló jelek megfigyeléséhez tekintsük meg a Ne hagyj! kampány keretében készített másik videót.

A gyakorlás érdekében legyen mindenki előtt kikészítve az azonosító adatlap B részének egy-egy példánya. Először nézzük végig csak „hátradőlvé”, majd mindenki magában olvassa át az indikátorlistát, és második megtekintésnél már koncentráljunk arra, hogy mely tipikus jelek tűnnek fel a történetben. Mindenki nyugodtan szóljon hozzá kötetlen formában, csak arra ügyeljünk, hogy lehetőség szerint szakaszonként haladjunk, a megjelenéstől kezdve, a munkakörülményekig bezárólag.

AZ ÁLDOZATOK IRÁNYÍTÁSI RENDJE

Emberkereskedelem áldozatainak azonosításában, irányításában és ellátásában számos állami és civil szervezet szerepet vállal, ezért a közöttük való hatékony együttműködés, információ-megosztás igen nagy jelentőséggel bír. Ha egy jelzőrendszeri tag bizonytalan a saját feladatait és a megtenni szükséges eljárás lépéseket illetően, az jelentős idővesztéssel, az áldozat számára áttételesen pedig bizalomvesztéssel járhat, ami oda vezethet, hogy kikerül a látókörünkből, az ellátórendszerben nyújtott szolgáltatásokat végül nem veszi igénybe és továbbra is sérülékeny marad az ismételt áldozattá válás szempontjából.

Erre tekintettel a Belügyminisztérium 2021 folyamán – a nemzeti stratégia rendelkezései nyomán – részletes áldozatirányítási eljárásrendeket dolgozott ki a különböző áldozati csoportokat érintően. Ezek a gyanú felmerülésétől indulva egészen az áldozat biztonságos elhelyezéséig, illetve „kigondozásáig” szemléltetik a rendelkezésre álló szolgáltatásokat és ehhez kapcsolódóan az áldozati utak sokféleségét, valamint a jelzőrendszeri tagok adminisztratív teendőit. *Mielőtt alaposan megvizsgálánk a Magyarországon azonosított magyar és a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező áldozatok azonosítására és irányítására vonatkozó folyamatábrát („alap eljárásrend”), a legfontosabb szereplőket érdemes előzetesen kiemelni (melyeket részletesebben is bemutatjuk majd az „áldozatsegítés intézményi keretei” szakaszban).*

A gyakorlati működőképesség érdekében a folyamatábrák megalkotásába a Nemzeti Koordinációs Mechanizmus és NGO Kerekasztal teljes tagságát bevontuk két véleményezési körben. Ily módon az összes ágazati szereplő hozzátehetette a maga tudását, tapasztalatait. Az egyetemi oktatás keretében behatóbban elégséges az „alap eljárásrenddel” foglalkozni, de említés szintjén a külföldön azonosított magyar állampolgárok azonosítására és biztonságos hazatérésére vonatkozó eljárásrend is megjelenhet a tematikában.

Az **Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT)** központi szerepe abban áll, hogy a jelzések alapján védett szálláshelyre irányítja az áldozatot. A **Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM)** a külföldön azonosított magyar állampolgárok biztonságos hazatérését intézi. A **védett szálláshelyek** az emberkereskedelem áldozatait befogadó, részükre krízisintervenciót és rehabilitációt biztosító intézmények.

A biztonságos lakhatással rendelkező áldozatok alacsonyküszöbű szolgáltatásokat vehetnek igénybe. Hazánk első áldozatsegítő szervezete, a **Fehér Gyűrű** például pro bono ügyvédi segítséget tud biztosítani már a hatóságokkal való kapcsolatfelvételt megelőzően is. A **Traumaközpont** rászorulóknak számára jelképes összegért nyújt pszichiátriai, pszichoterápiás, pszichológiai kezelést, illetve tanácsadást. A **Névtelen Utak Alapítvány** nappali rehabilitációs programjába olyan női áldozatok is bekapcsolódhatnak, akik a bentlakásos ellátással nem kívánnak élni.

Az **áldozatsegítő szolgálat** elsődlegesen az Ást-ben szereplő áldozatsegítő szolgáltatásokhoz való hozzáférést biztosítja. Két komponensét a megyei (fővárosi) kormányhivatalok, illetve az Igazságügyi Minisztérium által működtetett Áldozatsegítő Központok alkotják.

A Magyarország területén emberkereskedelem áldozatává vált magyar, illetve a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező nagykorú személyek azonosítását és irányítását segítő eljárásrendet a tansegédlet 2. sz. mellékleteként adjuk közre.

Az áldozatsegítő szolgálat által biztosított támogatások köre:

- **Érdekérvényesítés elősegítése** (Ást. 24. §): tájékoztatás, jogi tanács, érzelmi segítség, ügyintézési feladatok (pl. bankkártya letiltása, formanyomtatványok kitöltése, más segítő szervezetekhez irányítás az áldozat egyedi szükségletei alapján). Nem hatósági jellegű tevékenység, határidők és jogosultsági feltételek nélkül nyújtják.
- **Áldozati státusz igazolása** (Ást. 28. §): kérelemnyomtatványon igényelhető vagy hivatalból kiállítható hatósági bizonyítvány, amely az azonnali pénzügyi segély és az állami kárenyhítés folyósításához, illetve a jogi segítségnyújtás kedvezményes igénybe vételéhez szükséges, de ennél akár szélesebb körben is felhasználható, pl. elvesztett vagy eltulajdonított okmányok pótlásához, biztosítási jogviszony keretében vagy a munkáltató irányába.
- **Azonnali pénzügyi segély** (Ást. 27. §): a bűncselekmény elszenvedésével összefüggésben kialakult krízishelyzet orvoslása érdekében hatféle célra (élelmezés, lakhatás, ruházkodás, utazás, gyógyászat, kegyelet) lehet kérelmezni a jogsértést követő 8 napon belül. Nem kártérítés, hanem méltányossági döntés, melynek során a szociális rászorultságot nem vizsgálják. A megítélhető maximális összeg 2021-ben: 158 168 Ft.
- **Állami kárenyhítés** (Ást. 6-8. §): szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatai igényelhetik a bűncselekmény elkövetésétől számított 1 éven belül a felmerült vagyoni káruk teljes vagy részbeni megtérítésére. A megítélhető maximális összeg 2021-ben: 2 372 520 Ft.
- **Jogi segítségnyújtás** (a 2003. évi LXXX. tv. alapján): peren kívüli támogatás (okiratszerkesztés, pl. keresetlevél megírása) és peres ügyekben a pártfogó ügyvéd biztosítása.

A szolgáltatási portfólió az áldozatsegítő szolgálattól független elemei:

- **Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT):** a Családbarát Magyarország Központ által üzemeltetett segélyvonal a jelzések alapján védett szálláshelyre irányítja az áldozatot. 2005 óta, a nap 24 órájában várja kapcsolati erőszak és emberkereskedelem áldozatainak hívását a +36 (80) 20 55 20 zöld számon.
- **Védett szálláshely:** egy gyűjtőfogalom, jogszabályi szinten azonban az Ást. leszűkíti az emberkereskedelem áldozatait fogadó intézmények körére.
- **Alapítványok által végzett áldozatsegítés:** pl. a Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesület (hazánk első, 1989-ben megalakult áldozatsegítő szervezete) feljelentés nélkül, még a hatóságokkal való kapcsolatfelvétel előtt biztosít pro bono ügyvédet és szükség szerint pszichológust is. A budapesti központ mellett 10 vidéki városban is fenntartanak irodát, sok esetben a helyi rendőrkapitányság épületében.
- **Bírósági tanúgondozás:** felvilágosítás a bírósági megjelenéssel, ill. a tanúvallomás megtételével kapcsolatban. 2015 óta elérhető szolgáltatás, legutóbbi adat szerint 265 fő tanúgondozó látta el a feladatot.

Fontos, hogy a fentiekről az azonosító beszélgetés megkezdése előtt tájékoztassuk a feltételezett áldozatokat, hiszen az ellátórendszerben elérhető szolgáltatások ismerete nagyban növelheti az együttműködési hajlandóságot.

Az emberkereskedelem áldozata minden esetben egy speciális szükségletű (a büntetőeljárás terminológiával élve „különleges bánásmódot igénylő”) személy, akinek az ellátása jelentős felkészültséget igényel.

A hozzájuk való nem kellően szakszerű viszonyulás az elszegedett traumák felesleges újraelésével, az intézményrendszerbe vetett bizalom megingásával, és adott esetben az ismételt áldozattá válás veszélyével járhat.

Ennek érdekében kiemelünk néhány általános tapasztalatot az áldozatok lélektani megélései és várható reakció közül, melyek gyakran eltérhetnek a saját hétköznapi gondolkodásunktól, viselkedésünktől. A harmadik szakasz pedig gyakorlati tanácsokat gyűjt egybe az első kapcsolatfelvételhez, illetve az azonosító beszélgetés szakszerű lefolytatásához.

1. Hogyan kerül kizsákmányoló helyzetbe?

- Sokszor a kilátástalan élethelyzetükből mint egyetlen kitörési pont választják azt a lehetőséget, ami végül kizsákmányoló feltételek melletti munkavégzéshez vezet. Például a házkörüli rabszolgaság áldozatait előszeretettel toborozzák hajléktalan-szállók környékén, sőt akár kórházakban is megpróbálnak végtaghiányos személyeket behálózni. Női áldozatok történetében a választási lehetőségek tipikus hiánya, amikor egy bántalmazó kapcsolatból kilépve csapódnak olyan személyhez, aki rábírra őket a prostitúcióra.
- A megélhetési problémák mellett az érzelmi elhanyagoltság, a szerető családi közeg hiánya hasonló indítást jelent. Ez jellemzően a prostituált-futtató relációjában jelenik meg („loverboy” elkövetési metódus), de nem kizárólagosan – házkörüli rabszolgák esetén is tetten érhető a családhoz tartozás érzése, még akkor is, ha ez a kívülálló szemével egy teljesen egyenlőtlen kapcsolatnak tűnik.
- Az említett „loverboy” jelenség arra utal, hogy a bűnözők udvarlással, apró figyelmességekkel hálózják be áldozataikat, egyéb szociális kapcsolataikat fokozatosan leépítik, majd a szerelmi kapcsolatot kihasználva – átmeneti anyagi problémák vagy a közös jövő megalapozásának ürügyén – rábírrák a csapdába került lányt a prostitúcióra.
- A színlelt érzelmi kapcsolat olyan esetekben is előfordulhat, amikor egy idősebb, egyedülálló férfit környékeznek meg. Ezen esetekben gyakran találkozunk az emberkereskedelem és lakásmaffia jelensége, illetve a szociális juttatásokkal való visszaélés.
- A személyes körülményekhez általában az alacsony iskolázottság és intellektus is hozzájárul, vagyis annak a kritikus gondolkodásnak a hiánya, ami képessé tehetné a kiszemelt áldozatot a veszélyek felismerésére.

A tansegédletnek nem lehet célja az áldozatokkal folytatott pszichoszociális segítő munkára való felkészítés, hiszen erre a teljes egyetemi képzés (a megszerzett tudás, képesség, attitűd) és a szakmai gyakorlat tud csak választ adni.

Az itt közölt lista egy kiinduló szempontrendszer, ami további mélyítést, bővítést igényelhet.

- A fentiekből megállapítható, hogy a toborzás során nem az erőszakos elkövetési módok dominálnak (pl. emberrablás, fenyegetés), hanem a megtévesztés valamely formája. Egyszerűen fogalmazva, minden áldozatnak azt ígérik, amire a legjobban vágyik. Ez lehet a biztos lakhatás, anyagi vagy érzelmi biztonság, és egyéb, tárgyiasult előnyök (drága ékszerek, nagy ház, családi autó). Az ígéreteket ideig-óráig meg is tartják, pár hét, esetleg hónap után azonban egyre többet követelnek és annak fejében egyre kevesebbet biztosítanak (pl. mozgásszabadság fokozatos korlátozása, bérezés egyre nagyobb mértékű elvonása, ételadagok csökkentése).

II. Miért nem menekül el?

- Bár a legtöbb áldozat rendelkezik bizonyos fokú mozgásszabadsággal, azaz nincsenek a nap 24 órájában bezárva vagy szorosan felügyelve, általában akkor sem lépnek ki az alávett helyzetükből, amikor látszólag meg lenne rá a lehetőségük. A kilépést gátló tényezők ismerete alapvető fontosságú, hogy megérthessük a kizsákmányolás lélektanát és ne essünk az áldozathibáztatás csapdájába.
- Az emberkereskedelem áldozatai traumát elszenvedett emberek, akik a verbális és fizikai agresszió hatására általában rettegnek az elkövetőktől és ez nagymértékben befolyásolja tetteiket, döntéseiket. A passzivitásukat, tehetetlenségüket tovább fokozza, hogy a kizsákmányolt helyzetben minden idejükkel az elkövetők rendelkeznek, önálló döntéseket nem hozhatnak.
- Az áldozatokat gyakran éri az a fenyegetés az emberkereskedők részéről, hogy szökés esetén kapcsolathálójuk (beépített emberek, őrszemek) révén rövid úton meg fogják őket találni, és ekkor minden korábbinál súlyosabb retorzióval kell majd szembenéznük.
- Egyes esetekben viszont azt láthatjuk, hogy az áldozat a saját kizsákmányolt helyzetét is jobbnak ítéli meg, mint a korábbi életkörülményeit. Megtakarítások és saját ingatlan hiányában, illetve az ellátórendszerben elérhető segítő szolgáltatások ismerete nélkül az „*úgyse lenne hova mennem*” jogos percepciónak tűnhet.
- Az áldozati lét sokuk esetében nem jár együtt az áldozattudat kialakulásával. Egészen addig bíznak a kedvező irányú változásban, míg az elkövető nem megy el a „plafonig”, ami a fizikai agresszió vagy a nélkülözés (pl. éheztetés) végleteit jelenti.
- Előfordulhat a traumatizált kötődés kialakulása, vagyis amikor az áldozat szimpátiát, szeretetet érez az elkövető irányába.
- Az áldozatok jellemző szenvedélybetegsége szintén az elkövetőkhöz láncolja őket, akik ezt felismerve sokszor tudatosan alakítják ki náluk az alkohol- vagy drogfüggőséget.
- A kilépés ellen ható további tényező, ha az emberkereskedők az áldozat iratait maguknak tartják vagy a bankkártyájával (és azon keresztül a transzferjövedelmeivel) rendelkeznek.
- Az áldozat gyakran abban a hiszemben van, hogy tartozásai vannak az elkövetők irányába. Ez külföldi munkavégzés esetén rendszerint a kiugróan magas(nak beállított) utazási és szállásköltségekből adódik. Belföldön az uzsorakölcsönök akár egész családokat is adósrabszolgásgba kényszeríthetnek.

- A család mint zsarolási potenciál külföldi áldozattá válás esetén is megjelenhet, pl. esetenként előfordul, hogy egy prostituált kiskorú gyermekét időlegesen a futtató családja veszi magához.
- Külföldön történő áldozattá válás esetén a menekülést tovább nehezíti a nyelvtudás hiánya, ami szükséges lenne a rendőrséggel vagy a segítő szervezetekkel való első kapcsolatfelvételhez.

III. Mit tegyünk és mit ne tegyünk az első kapcsolatfelvétel alkalmával?

- Az elfogadó attitűd, előítéletektől való mentesség a kötelező minimum az áldozatokkal való kezdeti kommunikáció, illetve segítő munka során. Mi magunk nagyon nehezen tudjuk elképzelni, mi mindenben mentek keresztül, és ezek a megpróbáltatások milyen nyomokat hagynak bennük.
- Számoljunk azzal, hogy ha mi vesszük fel a kapcsolatot az adott áldozattal, nagyobb ellenállás várható, mint mikor az áldozat maga fordul a segítő szakemberekhez.
- A fokozott bizalomvesztés egy természetes önvédelmi reflex a részükről. Törekedni kell az áldozat megnyugtatására, biztosítani az együttérzésről, érzékeltetni vele azt, hogy a segítő „vele van” és most már nem érheti bántódás. Ne bíráljuk naivitásáért, hogy bedőlt az emberkereskedőknek, inkább próbáljuk érzékeltetni vele, hogy mindez nem az ő hibája, rutinos bűnözők csapdájába esett.
- Minden pillanatban legyünk figyelemmel az áldozat érzéseire, igényeire, állapotára. A ventiláció biztosításával mérsékelhető a belső feszültsége, frusztrációja. Eközben nem kell tanácsokkal ellátnunk, csak biztosítani a figyelmünkről, együttérző jelenlétünkről. A feszültségeket szintén oldhatja az áldozat aktív tevékenységekbe való bevonása, pl. javasolva, hogy rendezzük együtt a(z orvosi/rendőrségi/egyéb hivatalos) papírjait.
- A személyes elbeszélgetés előtt ajánljunk fel tisztálkodási lehetőséget, gondoskodjunk a folyadékbevitelről.
- A kapcsolatfelvétel alkalmával ajánlott a magázódás mint a másik fél iránti tisztelet kifejeződése. A későbbiekben a tegeződés segítheti a közvetlenebb kommunikációt.
- A kommunikációt érdemes nem túlzottan „rámenős” kérdésekkel kezdeményezni, pl. „Szüksége van valamire? Miben lehetek a segítségére?”
- A bizalmi légkör megteremtéséhez fontos továbbá, hogy egyszerre egy személy kommunikáljon az áldozattal és minden más zavaró hanghatást, jelenlétet igyekezzünk kizárni. A megértő figyelem része a folyamatos szemkontaktus, a nyugalmat és nyitottságot közvetítő testbeszéd.
- Az azonosító beszélgetés megkezdése előtt tájékoztassuk a feltételezett áldozatot annak céljáról és várható időtartamáról. Biztosítsuk a személyes adatait, illetve a beszélgetés során elmondott információk bizalmas kezeléséről.
- Ne érdeklődjünk jelentéktelen, oda nem tartozó részletek felől. Ne kérdezzünk rá olyan dolgokra, amik a krízist erősíthetik. Nyílt végű és indirekt kérdéseket használjunk, a túl direkt „miért?” kérdésekkel csak szükségtelenül sarokban szorítanánk.
- Ne feledjük, hogy az áldozatok töredezett emlékei, esetleges ellentmondásaik az elszenvedett trauma hatásából adódnak, és nem a szavahihetőségüket kérdőjelezzik meg.

- Adjunk pozitív visszajelzéseket. Hangsúlyozzuk az ő erősségeit, jó tulajdonságait. Hivatkozunk azokra a szerepeire, amelyekben biztosan tudjuk, hogy sikeres (pl. szülői szerep) vagy azokra a szituációkra, amikkel már sikerült korábban megbirkóznia.
- Egyszerűen, röviden és érthetően kommunikáljunk, lehetőleg kerülve a szakkifejezéseket és az idegen szavakat. Szakemberként nekünk kell alkalmazkodni a kliens szókincséhez, nyelvi szocializációjához. Az áldozatsegítő szolgáltatásokról való felvilágosítás során megfelelően tagoljuk a szavainkat, a legfontosabb információkat többször is elismételve. Kérjük visszajelzést, hogy minden érthető volt-e számára, lennének-e még további kérdései.
- Általánosságban elmondható, hogy a védett házas elhelyezés a rehabilitáció jól bevált helyszíne és módja emberkereskedelem áldozatává vált személyek esetében, ezért egy azonosító beszélgetés során mindenképp ajánlott ezt kiemelni a szolgáltatási portfólió elemei közül – említést téve egyúttal a reintegrációs célú lakhatási-támogatási formákról is *(a következő szakaszokban ezeket az ellátásokat fogjuk részletekbe menően bemutatni)*.
- Beszéljük meg, hogy a továbbiakban miben lehetünk a segítségére. Határozzunk meg időpontokat, amikor hívni fogjuk, vagy számára is rögzítsük, hogy mikor hívjon vagy mikor találkozunk. Csak olyan ígéretet tegyünk, amiket reálisan be is fogunk tudni tartani.

VÉDETT HÁZAS ELHELYEZÉS

A szakemberek körében konszenzus mutatkozik, hogy a védett házas elhelyezés („shelter”) az optimális ellátási forma az emberkereskedelem áldozatai számára biztosított a krízisintervenció és rehabilitáció idejére. Itt az áldozatok megszabadulhatnak elkövetők befolyásától, a segítő szakemberek folyamatos támogatása mellett megkezdhetik az őket ért trauma feldolgozását és a társadalmi reintegrációhoz vezető lépések előkészítését. A talpra állás alapfeltétele a nyugodt, biztonságos környezet, melyet – a kapcsolati erőszak áldozatait fogadó krízisközpontokhoz és menedékházakhoz hasonlóan – a védett házak elhelyezkedésének, címének titkossága garantál. Átlagos, nagyobb fajta családi házakat kell elképzelni, melyek mentesek a funkcióra, a bennük zajló munkára utaló külső jelektől (nem a Szocvtv. alapján besorolt szociális intézmények, nyilvántartásokban nem lelhetőek fel).

Jelenleg 4 alapítvány összesen 7 védett házat tart fenn, melyek 54 fő elhelyezését teszik lehetővé. A két nagyobbik fenntartó szervezet más típusú intézményeket is működtet, így az esetlegesen előforduló helyhiány nem vezet várólisták kialakulásához. Az intenzív bentlakásos szakasz néhány hónaptól 1 évig szokott terjedni, ami után támogatott lakhatási formákat is igénybe lehet venni *(erről a következő szakaszban teszünk említést)*. A shelterek nagykorú áldozatok fogadnak, de az intézmények többsége a kiskorú hozzátartozók (közvetett áldozatok) fogadására is fel van készítve. *(Azon gyermekek, akik maguk váltak emberkereskedelem áldozatává főszabály szerint a gyermekvédelmi szakellátásban kerülnek elhelyezésre.)* Az ellátás igénybe vételéhez nem szükséges rendőrségi feljelentést tenni. A védett szálláshelyen az áldozatok szabad akaratukból tartózkodnak, így végső soron azt bármikor elhagyhatják, ugyanakkor az ügyintézés céljából, rövid időre történő eltávozásokhoz minden esetben biztosítanak kísérő személyt.

Tudni kell, hogy kezdetben az azonosított áldozatok még szinte kizárólag szexuális kizsákmányolást elszenvedő nők voltak, így a védett házak kialakítása, munkamódszerei természetes módon az ő igényeikhez igazodtak. Az utóbbi években azonban egyre több munkacélú kizsákmányolás áldozatává vált férfi is megjelenik az ellátórendszerben, ami részben más megközelítést és további fejlesztéseket igényel.

A védett házakat üzemeltető civil szervezetek ellátási protokolljában természetesen vannak eltérések, de néhány alapvető jellemvonás megfogalmazható az elérhető szolgáltatásokról:

- teljes ellátás: étkezés, ruházkodás, tisztálkodó szerek és gyógyszerek biztosítása;
- a felépülést a szociális munkások aktív jelenléte mellett családgondozó, pszichológus és egyéb külsős szakemberek (addiktológus, jogász, stb.) is segítik;
- szállítás, segítség az ügyintézésben, okmányok (pl. lakcímkártya, TAJ kártya) pótlásában, illetve a kapcsolódó költségek (postaköltség, illetékek) átvállalása.

A befogadás egészségügyi, pszichológiai állapotfelméréssel kezdődik, majd az intenzív pszichoszociális munka megteremti a biztonságérzetet, a múlttal való szembenézés és lelki gyógyulás lehetőségét. Eközben igyekeznek rászoktatni a túlélőket a helyes életritmusra és a közösséghez való alkalmazkodásra. A második fázis a hosszabb távú célok állítása, ami az áldozatok való életben történő fokozatos visszaengedését célozza. A reintegráció előkészítésében az iskoláztatás vagy munkakeresés mellett fontos szerepet játszik a természetes támaszok feltérképezése.

A **Baptista Szeretetszolgálat** 2003-ban indította el az emberkereskedelem elleni programját és 2005-ben nyitották meg úttörő jelleggel az első magyarországi védett szálláshelyet. Jelenleg három sheltert tartanak fenn összesen 22 fős kapacitással. A 2020-ban megnyílt budapesti védett házhoz egy 4 fős krízislakás is tartozik, ahova a komoly közvetlen veszélyben, sokkos állapotban lévő áldozatok menekíthetők arra az időtartamra, míg a helyzetük, veszélyeztetettségük kellő alapossággal feltérképezhető, és az áldozat maga is át tudja gondolni, milyen ellátást, segítségnyújtást kíván igénybe venni. Békés megyében két védett ház működik, melyek közül az egyiket a közelmúltban kizárólag férfi áldozatok elhelyezésére állították át.

A **Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány** Mosonmagyaróvár városában 2011, Győrben pedig 2014 óta üzemeltet védett házat 12-12 fős befogadóképességgel.

A **Névtelen Utak Alapítvány** csak egyedülálló nőket fogad 6 fős, Pest megyei védett házában. A nemzetközi anyaszervezet protokollja alapján – a befogadás utáni első napokat leszámítva – délelőtt kötelező elhagyni a védett házat, és a nappali programot egy másik helyszínen, egy másik városrészben biztosítják. Így a résztvevőknek minden nap el kell utazniuk a tanulóközpontba, ami már önmagában is felkészíti őket a dolgozó életformára (időben felkelni reggel, odajutni tömegközlekedéssel, napi rutin kialakulása, stb.) Ezekre a foglalkozásokra olyan áldozatok is csatlakozhatnak, akik bentlakásos elhelyezést nem igényelnek.

Az **Üdvhadsereg** utcai megkereső szolgálata (Ráháb program) Budapest türelmi zónáiban segíti a prostitúció áldozatait, illetve 2 fő emberkereskedelem áldozatává vált személy részére biztosítanak specializált gondoskodást a budapesti befogadó állomásukon.

*Tekintsük meg a védett házak vezetőinek rövid bemutatkozásait!
A videókat a tansegédlet 3-5. sz. mellékleteként adjuk közre.*

FÉLUTAS-KILÉPTETŐ LAKÁSOK ÉS EGYÉB ÁLDOZATI UTAK

A komplex segítségnyújtás részeként a **félutas-kiléptető lakások** egyfajta hidat képeznek az intenzív bentlakásos terápia és a teljesen önálló életvitel között. Az áldozatok maximum 5 éves időtartamra nyerhetnek ide felvételt. A támogatott lakhatás lényege, hogy a kedvezményezetteknek csak a rezsiköltséget kell maguknak előteremteni, az albérleti díj, illetve kaució fizetése alól mentesülnek. Ekkor jellemzően már dolgoznak, a gyermekeket maguk viszik óvodába/iskolába, de továbbra is elérhető a szociális munkások, illetve szükség esetén a pszichológus és jogász segítsége is. Ha bármilyen okból veszélyhelyzet állna elő, a segítő szakemberek és az áldozat közösen beszélnek át a szükséges biztonsági intézkedéseket.

Kiléptető lakásokkal a két nagyobbik, rendszeres állami támogatást is élvező szervezet, a Baptista Szeretetszolgálat és a Lehetőség Családoknak 2005 Alapítvány rendelkezik. Összesen 24 fő elhelyezését lehet jelenleg megoldani az ingatlanokban (a mosonmagyaróvári, a győri és a budapesti shelterhez 2-2 db, egyenként 4 fős ingatlan kapcsolódik).

Ezen kívül számos egyéb lakhatási forma is rendelkezésre áll, ahol az áldozatok a védett házakból kikerülve hosszabb távra elhelyezhetőek.

A kisgyermekkel rendelkező női áldozatok továbbgondozásának gyakori helyszíne a **Családok Átmeneti Otthonai**, melyek maximum 1,5 éves időszakra vehetők igénybe. A CSÁO-k hálózatához 2018 óta ún. **külső férőhelyek** is kapcsolódnak, amik a védett házakhoz kapcsolt félutas lakások mintájára fokozatos kiléptetést tesznek lehetővé az intézményi gondoskodásból és egyszersmind meghosszabbítják a segítő szolgáltatásokhoz való hozzáférés időtartamát. A jelenleg érvényes emberkereskedelem elleni nemzeti stratégia célul tűzte ki egyebek mellett a külső férőhelyek bővítését is, amely alapján 19 lakásban összesen 97 férőhely kialakítása kezdődött meg 2021 folyamán.

A védett házak emellett jó kapcsolatokat alakítottak ki a helyi munkáltatókkal és foglalkoztatási szolgálatokkal. Szerencsés esetben a környéken működnek olyan gyárak, ahol **munkásszállót** is fel tudnak kínálni az alkalmazottak részére, így a munkába állás és a lakhatás biztosítása egyszerre megoldható.

Az idős, különösen a házi rabszolgaságból kikerült idős férfi áldozatok új életkezdesi esélyei ugyanakkor sokkal kedvezőtlenebbek. Leromlott fizikai és mentális állapotukból adódóan ők a munkaerőpiacon már nem lesznek képesek elhelyezkedni, így számukra az egyéb intézményi elhelyezések körében az **idősek otthonai** vagy végső esetben csak a **hajléktalan-ellátás** jöhet számításba.

Az ő esetükben kiemelten fontos tehát a **családba visszatérés** lehetőségének megvizsgálása, még ha esetenként elő is fordul, hogy ezek a kapcsolatok már elhaltak vagy a családtagok egyszerűen nem kívánják visszafogadni az idősödő rokonukat (különösen, ha annak korábbi alkoholfüggősége jól ismert előttük). A „kigondozás” során a többi áldozati csoport esetében is törekedni a családi kapcsolatok felvételére, hiszen a hozzátartozók egy mással nem pótolható, természetes védőhalót alkothatnak. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy szexuális célú kizsákmányolás áldozatait előszeretettel toborozzák az elkövetők a saját lakókörnyezetükből, így a visszatérés az ilyen esetekben alapos körültekintést, kockázatelemzést igényel.

Végezetül említést érdemel még az önálló lakhatás azon esete is, amikor az áldozat **saját ingatlannal** rendelkezik vagy van elegendő megtakarítása (pl. külföldön áldozattá vált személyek esetén a hazatérési-reintegrációs támogatást felhasználva) saját házat vásárolni. Ilyenkor elengedhetetlenül fontos az esetátadás a lakóhely szerint illetékes család- és gyermekjóléti szolgálat részére.

Ajánlott irodalom

- Utcai szociális munka a prostitúcióban élő magyar nőkkel Magyarországon és Zürichben. Módszertani kézikönyv. Budapest, Sex Educatio Alapítvány, 2012
- De Coll Ágnes – Toszeczky Renáta: A kilátástalanság valósága – munka célú kizsákmányolás Magyarországon („LUCIA Projekt”). Budapest–Bécs, Baptista Szeretetszolgálat, 2014.
- Kun Zsuzsa (szerk.): A munkacélú kizsákmányolás megelőzésének és az áldozatok segítségének lehetőségei. Budapest, EURES Magyarország, 2019.
- Segítő anyag szakembereknek – az emberkereskedelem áldozatainak azonosítása, támogatása céljából („SANSZ-kiadvány”). Budapest, Belügyminisztérium, 2019.
- Sebestyén Árpád: Az emberkereskedelem pszichológiai mozgatórugói. Budapest, Traumaközpont Közhasznú Nonprofit Kft, 2020.

Valamennyi kiadvány elérhető az emberkereskedelem elleni küzdelem kormányzati honlapján, a szakirodalom menüpont alatt: <https://emberkereskedelem.kormany.hu/szakirodalom>.

A fent jelzett kézikönyvek, monográfiák mellett a szexuális kizsákmányolás jelenségét közelebb hozhatják az alábbi olvasmányosabb riportkönyvek, regények:

- Munk Veronika: Kéjutca – Magyar szex euróért. Budapest, Bookline Könyvek, 2017.
- Rachel Moran: Kifizetve – utam a prostitúción át. Budapest, Közkincs Kiadó, 2019.
- Durica Katarina: Városi rókák. Magánkiadás, 2021.

Magyar nyelvű filmek az emberkereskedelem témakörében:

- Csicska
magyar rövidfilm, 20 perc, 2011
- Viktória – A zürichi expressz
svájci filmdráma, 88 perc, 2014
- Egy nő fogságban
magyar dokumentumfilm, 89 perc, 2017
- Védelem alatt
magyar dokumentumfilm, 89 perc, 2020